

CHOWAN (328) *part praet pass impf*

chowan (160), **chowany** (52), chowan *a.* chowany (116); chowan *BierEz, HistJóz* (3), *BielŻyw* (2), *LibLeg, RejPs* (2), *ComCrac, BielKom, GroicPorz* (2), *UstPraw* (2), *BibRadz, BielKron* (16), *SienLek, RejPos, HistLan* (2), *RejZwierc* (3), *BudBib, BiałKaz* (2), *CzechRozm, ModrzBaz* (2), *ActReg, GostGosp, Phil, VotSzl*; chowany *RejWiz, RejZwierz, BielSpr, SkarŻyw, CzechEp, Calep*; chowan : chowany *FalZioł* (3 : 4), *HistAl* (1 : 3), *Diar* (1 : 1), *Leop* (2 : 1), *Mącz* (3 : 1), *PaprPan* (2 : 1), *StryjKron* (5 : 1), *WujNT* (1 : 1), *SarnStat* (93 : 33).

o jasne. \diamond W formach niezłożonych *m i n* sg oraz *f pl*: -ã- (124), -ą- (1) *ComCrac*. \diamond W formach niezłożonych *f*: -a- (11), -ã- (8); -a- *SarnStat* (10); -ã- *GroicPorz, Leop* (2), *BielKron* (3), *SienLek*; -a- : -ã- *RejZwierc* (1 : 1). \diamond W formach złożonych *i N pl m pers a jasne*. [W *SarnStat* we wszystkich formach *N sg f -a-*].

sg m N chowã (74), chowany (16); ~ (*praed*) chowã (73), chowany (9); chowany *Diar*; chowã : chowany *FalZioł* (1 : 3), *StryjKron* (5 : 1), *SarnStat* (34 : 4); ~ (*attrib*) chowany (7). \diamond *f N* chowanã (21), chowana (21), chowan(a) (18); ~ (*praed*) chowana (21), chowanã (21); -a *HistJóz, HstAl, GroicPorz, Leop* (2), *BielKron* (3), *SienLek, RejZwierc* (2); -ã *BielSpr, CzechEp*; -a : -ã *SarnStat* (10 : 19). \diamond *A* chowanã (1). \diamond *n N* chowãno (61), chowané (15); -é (10), -(e) (5); ~ (*praed*) chowãno (61), chowané (14); -é *HistAl* (2), *Leop*; -o : -é *WujNT* (1 : 1), *SarnStat* (49 : 9); ~ (*attrib*) chowané (1). \diamond *pl N m pers* chowani (15). *subst m i n* chowané (38); -é (23), -(e) (15). *f* chowané (42), chowany (4); -é (28), -(e) (14); ~ (*praed*) -é (40), -y (4); -y *RejPs* (2), *GroicPorz*; -é : -y *FalZioł* (1 : 1); ~ (*attrib*) chowané (2). \diamond *G* chowanych (1). \diamond *L* chowanych (1).

Sł stp s.v. chować, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w. s.v. chować.

1. *Przechowywany, gromadzony, odkładany (na potem); condititius, pensilis Cn* (15) : y przyźła żyznoftz fiedm lat [...] y wffelka obfitoftz zboża wmielcyech była chowanã *HistJóz C, B2v*; zimie kopany ma być then korzeń/ á przez czały rok może być chowany. *FalZioł* I 97b, I 39d, 54a, 81d, III 6d, IV 4a, V 118v; *Mącz* 262d; *ModrzBaz* 83v; áby lod nie ginął/ á ná czás zimie był chowan. *GostGosp* 70; *SarnStat* 98.

chowan na co (2): y też Fijołki wfułzone maią być chowane na lekarztwa *FalZioł* V 118; *ModrzBaz* 50v.

Szereg: »chowan albo gotowan« (1): zboże [...] aby też wmyelcyech było chowanó a gotowano na fiedm lat głodnych *HistJóz B2v*.

2. *Ukrywany, trzymany w zamknięciu* (57) :

a. *O ludziach* (18) :

α. *Chroniony* (1) : Téż żadna ftroná nie ma żadného álbo żadnych poddanych drugiéy ftrony w Pánftwách chować y ciérpieć (*marg*) Ci którzy odpowiedáią/ niech od żadnéy ftrony nie będą chowani. (–) *SarnStat* 1113 *marg*.

β. *Więziony* (17) : *BielKron* 153v; mężobóycá [...] ma bydź ná dno do wieże władzon/ y przez dwie lecie y dwánaście niedziél chowan *SarnStat* 1170.

Wyrażenia: »w ciemnicy chowany« (1): zá więźniá y poimáncá od nich mian/ [...] á prawie w ciemnicy będąc áż do tych czáfłow chowaný *StryjKron* 692.

»pod strażą, w straży (*a. stroży*) chowan« [szyk 6 : 2] (6 : 2): *RejPs* 73; A przethoż Piotr był chowan pod ftrażą [*servabatur in custodia*] *BibRadz Act* 12/5; *BielKron* 402v; Witołtá [...] Iágeło pośłał do Krewá z Wilná/ y tám był pod vczciwą ále bárdzo twárdą ftrażą chowan *StryjKron* 467, 437, 467, 617; *ReszHoz* 130.

»chowan urzędnie« (1): tedy ten więzyen ma być chowan vrzędnie *UstPraw* F4.

»w więzieniu chowan« [szyk 3 : 1] (4): *BielKron* 147v, 360; pośtánowili/ Aby tákowe dzieci w wiezyeniu do łmierci były chowane/ ktoreby rodzicow fwyh żywnością y potrzebami opátrowác nie chciály. *RejPosWstaw* [41⁴]; *StryjKron* 512.

Szereg: »pojman i chowan« (1): iakom iest y poiman y chowan na wet y odprawion od niektorych zwoiska *ActReg* 13.

b. O przedmiotach: trzymany w bezpiecznym miejscu (39) : [Ptolome]us barzo praczował aby w grecką m[owę był] [*Zakon Boga*] przełożon, á w krolewskiej libraryey był [chowan] *BielŻyw* 111; *UstPraw* G2v; *BielKron* 38, 42; *SienLekAndr* a2v; *RejZwierc* [238]; Chybá żebyfmy rozumieli ten Rzeczypośpolitey fkarb być wárownieyfzym/ gdyby na infzem mieyfcu był chowan [*asservaretur*] *ModrzBaz* 123; *KochPs* 67; Ogień vftáwiczny od káplánow chowany. *SkarŻyw* 492 marg; *StryjKron* 295; A té księgi fpraw ich pośpołu z księgami fpraw Koronnych Tribunálkich bydz máią chované. *SarnStat* 872, 20 [2 r.], 280, 356, 363, 369 (11).

Wyrażenia: »cale chowany« (1): Lifty cále máią bydz chované. *SarnStat* 1118 marg.

»pod kluczem, pod zamknięciem klucza, za kluczami chowan« [szyk 6 : 4] (8 : 1 : 1): Vftáwilifmy/ iż kłięgi zyemfkie máią być chované pod trzemi kluczmi *UstPraw* G2v; tego przepomniawszy ze Korona zapieczęciami y Kluczami tak Koronnych iako y Litewskich Senatorow według Constitutiey miała bydz chowana *ActReg* 40; *GostGosp* 20; *SarnStat* 744, 748 [2 r.], 822, 912, 938, 1152.

»pod pieczęcią, za pieczęcią chowan« (1 : 1): *ActReg* 40; Akt Zamkowych księgi ná ratufzu pod pieczęcią Woiewody [...] niech będą chované. *SarnStat* 537.

»rządnie chowan« (1): Sieci fárnie [...] máią bydz w dobrym závárciu/ pod iednego kluczem/ rządnie chované *GostGosp* 20.

»wiernie chowan« (7): *UstPraw* E3v; które fkrzynie z témiz Księgami wiernie będą chované [*observabantur fideliter JanStat* 436] ná Rátufzách Miałt *SarnStat* 938, 334, 411, 420, 538, 944.

3. Grzebany (o umarłych) (2) : Ciááá zacnieyfzych pocźciwie chované były *BielKron* 384v, 141v.

4. Utrzymywany, żywiony; będący w służbie (58) : *ComCrac* 12; owa postronna obrona należy na służebnym ludu, który za podatkiem chowany bywa *Diar* 41, 81; *Leop Esth* 2/8; *BibRadz Dan* 1/5; *HistLan* A4v, D3v; *ModrzBaz* 110v; *ReszHoz* 128, 139; Zolnierze Cudzoziemce tak iezdni iako y Piechota abychowani nie byli oprócz potrzeby woienney *ActReg* 42; *LatHar* 124; które chłopstwo w mieściéch y w miáfteczkách bywa chované [*foventur JanStat* 1094] nieobácznie: nie przypátrując fie któremi robotami żywności fzukáią *SarnStat* 919, 376, 427, 432, 519, 647 [2 r.], 674.

chowan z czego (1): Sinowie tych któryfzby dla pośpolitego dobra zefzli z tego fwiata, aby z pośpolnego fkarbu chowani byli. *BielŻyw* 6.

Szereg: »przymowan i chowan« (1): niedopuřca abi taczi bily przymowanj y chowany fktorich bi myal trudnořz yaká myecz *LibLeg* 10/120v.

α. Traktowany (13) : Iże w wielkiej hojności był/ Cudnie chowan nic nie robił. *BierEz* L2v; a tak wspominałaby był obyczajem kłiążęcym chowan *BielKron* 224; w Zárnowcu/ tam była chowaná iáko inna wdowa *BielKron* 374v, 344v; Lautulus Pieńzający/ Subtilno chowany. *Mącz* 186a; iż v Alexándrá wielkiego wielkim dośtátkiem był chowan. *Phil* F; *SarnStat* 929.

Wyrażenie: »pocziwie, bez pocziwości, w pocziwości chowan« [szyk 5 : 1] (4 : 1 : 1): Kapłany ich [...] wydał pod łrogóć mieczową á pánny ich/ bez wśley pocziwości były chowany *RejPs* 117; Krol Ian [...] przybieżał do Polki [...] á thám był pocziwie chowan kilka miefięcy. *BielKron* 420, 42, 402v; *BielSpr* 48; *PaprPan* Gg4v.

β. Pielęgowany (4) : *FalZioł* V 35; j rozum przeto ma chowan być aby nie podle niego łprawowano. *BielŻyw* 92; Fetus, Ciepło chowam [!]. *Mącz* 135b.

chowan w czym (1): Nie tylko też o tym ćiele nářzym wřzytko myłłić nie nam godzi/ iákoby w dośtátku á w powadze było chowano *BielKom* nlb 4.

a. Wychowywany (o dzieciach) (10) : á iefli będzie dziewczká będzie chowaná według nářzego obyczáiu. *HistAl* H3, A6v; *BibRadz* Is 60/4; áby iefli nie mu łyn kiedy vrodzi/ áby nie był chowan á zginął *BielKron* 20, 132v; *BiałKaz* 13, 14; *PaprPan* Gg4v; *ReszHoz* 128.

chowan w czym (1): niechay thedy będzie chowane w dobrej pámięci/ iákoby był moy łyn *HistAl* A6v.

b. Hodowany, domowy, oswojony; (animal) mite atque domesticum, domesticus, domitus, manum patiens Cn (11) : *FalZioł* IV 9d, 17c; *RejWiz* 77; Ná teyże rzece trzy álbo czterzy tyfiące Lábęćiów domowych chowanych záváždy widáć. *BielKron* 277v; *Mącz* 372c.

Przysłowie: Ale łtára przypowieść/ przyjaciel iednány/ Włáfnie tak pożyteczny iáko Wilk chowany. *PaprPan* Hh.

Wyrażenie: »doma, w domu chowany« (1 : 1): *FalZioł* IV 25c; ZOráw domá chowany/ wolno łobie chodzi *RejZwierz* 125v.

α. Dziko żyjący (3) : Lagopus – Kuropatwa, miedzi alpami chowana. *Calep* 579a; Nomorivagus – Poleńie biegáiąci, wleńie chowani. *Calep* 695a, 933a.

5. Chroniony, tajony, zawarty, uczestniczący (o Matce Boskiej) [w czym] (10) : yłz to yefth yedna panna od uyekow wbołtwy łthworzona y chouana włkarbye bołtwa nářzego *PatKaz II* 51, 22, 22v, 27, 28, 73v [2 r.], 74, 83v.

Szereg: »skryt i chowan« (1): A przeto ona [Maria] byla przed wřzemy uyeky wtayemnychach bołkych łkryta y chouana *PatKaz II* 40v.

6. Dochowywany, przestrzegany, zachowywany (182) : *RejPs* 166v; *LibLeg* 11/153v; *HistAl* G4v; TA Ceremonia [...] wziętá iefth s łtáradáwnego zwyczáiu/ kthory był chowan miedzy Ludém Izráelłkim. *GroicPorz* 13v, a2, 14, o4; *KrowObr* 227v, 230v; *Leop Deut* 18/3; *BielKron* 288v; Sancta fides induciarum, Wzięcie przymierza króm nárułzenia ma być chowano. *Mącz* 366d; *RejPos* 64v; *WujJud* Nn5v; Zátym pomáluczku wřzedłzy złościwy zwyczaj miałto zakonu iefł chowan *BudBib Sap* 14/16; *CzechRozm* 99, 101; *CzechEp* 40; *ReszList* 148; TRADICIE, ábo vřtáwy od Apołtołow procz piłmá podáne/ máią być chowane. *WujNT* Ccccc2, 80, 237 marg, 463, 464 marg, 487; ZA zezwoleniém Senatu y Połłów źiemłkich vřtáviamy łtátut/ który wiecznémi czáły ma byđz chowan

[*observandum JanStat* 11]. *SarnStat* 14; GGyż [!] prózné iest práwo/ ielli nie będzie chowano: A chowané bydź niemoże/ ážby ku wiadomości przyźzło [*Cum vana sit lex, nisi observetur: observari vero nequit, nisi innotescat JanStat* 137] *SarnStat* 50; TYm Státutem íkázuiemy ná wieki bydź chowano [*observandum JanStat* 125]/ íž dárowánia ítale y mocnie máią ítać *SarnStat* 95; ABy w Króleftwie iednákość byłą chowaná [*servetur JanStat* 1055] wagi y miáry/ vftáwiamy *SarnStat* 279; vftáwiamy/ áby dawność w przerzeczonych zaftáwách byłą chowaná [*esse observandam JanStat* 552] trzydzieści lat *SarnStat* 781; Stáré zwyczáie w Sądźiech y we wftyftkim máią bydź chowane. *SarnStat* 1078 *marg*, 15, 49, 54, 55, 56 (128).

chowan komu (2): gościom y połtom ma być wiará chowaná. *BielKron* 54v, 407v.

chowan przeciwko komu (2): A tákowy przerzeczony ízácunek íkázuiemy/ áby był chowan z láfki nálfzey przeciwko ízláchćie [*Praedictam autem taxam literarum nostrarum observandam decrevimus, favore nobilitatis Regni nostri JanStat* 290] *SarnStat* 326; y było to niektórych czáfów przeciwko rozumowi chowano [*fuerit observatum JanStat* 630] *SarnStat* 580.

chowan ku czemu (1): Statut pońliedni [...] telko kv ípravám fádownem ma bycz chowan az do Seymv *ComCrac* 17v.

chowan za co (5): chcemy/ áby to zá práwo było chowano [*volumus id pro iure observari JanStat* 644]: áby káždému było wolno od íkazánia Sędźiego [...] ápellowác/ ná roki główné *SarnStat* 535, 729, 807, 823, 1212.

W charakterystycznych połączeniach: chowan do czasu (2), *mocno* (5), *niezgwałcenie* (6), *na wieczne czasy* (*wiecznie, na wieki*) (24), *wszędy* (3), *z dawna* (7); *chowane* (-y, -a) *granice* (3), *jednakość* (4), *obyczaj* (*zwyczaj*) (26), *prawo* (20), *przymierze* (3), *sprawiedliwość* (3), *statut* (16), *uchwała, ustawa* (12), *wiara* (4).

Fraza: »miara ma być, jest chowana« (3 : 1): *RejJóz* L4v *marg*; SPánie á Czućie/ iáko y ine rzeczy známieniće ciáło odmieniáią/ kiedy wnich íwa miárá nie będzie chowaná. *SienLek* 11; Miárá w káždzy rzeczy ma być chowaná. *RejZwierc* 15 *marg*, Aaa4v.

Wyrażenia: »w całości chowan« (1): aby tha przyafzny [...] byla wczalofczy chowana. *LibLeg* 7/9v.

»pod winą chowan« (1): A coby kolwiek/ ná Ratuźu [...] vrádzono y zámkniono było/ ítale pod włożoną winą ma być chowano *GroicPorz* b4v.

»we wszystkim chowan« (1): Spráwiedliwość we wftyftkim ma być chowaná. *Leop Prov* 28 *arg*.

Szeregi: »czynion i chowan« (1): iáka spráwiedivołcz [!] ma bicz cziniona y chowana myedzi Lvdzmy pogranicznemy Corony Polskíey a zyemye Moldawskíey *LibLeg* 6/155v.

»dzierzán, (i) chowan« [*szyk* 4 : 2] (6): y pogáninowi ma być wiará y fłowo dzyerżano y chowano *BielKron* 407v; *SarnStat* 369, 382, 902, 1110, 1216.

»chowan i egzekwowan« (1): przez Ráyce w mieściéich y w miálfteczkách [*ustawa*] ma bydź chowaná/ y exequowána [*custodire et exequi debet JanStat* 280]. *SarnStat* 287.

»chowan, (i) strzeżon« [*szyk* 2 : 1] (3): tá to ífta Conftitucia [...] byłą dzierzáná/ ítrzeżoná y chowaná *SarnStat* 952, 369, 382.

»chowan i szafowan« (1): iákoby ten depozyt Rzeczypołp: chowan y ízáfowan miał być *VotSzl* D4v.

»trzyman i chowan« [szyk 1 : 1] (2): y także ná potomné czáfy tych vřtav porządek we wřzytkim niech będzie chowan y trzyman [*in omnibus servetur et manu tenetur JanStat 501*]. *SarnStat 821, 1218.*

»chowan i wypełnian« (1): Státuty chcemy y rofkázuiemy/ áby [...] iáko komu należą chowány y wypełniány były. *UstPraw K3.*

*** *Bez wystarczającego kontekstu (1)* : Quemadmodum est asservatus, iáko go chowano/ którym řpořobém yeřt chowan. *Mącz 340a.*

Synonimy: **1.** gotowan; **2.** przechowywany, więziony; **4.** wychowywany, żywiony; **6.** dzierzán, przestrzegany, trzyman.

Cf **CHOWAĆ**

DM